

W hołdzie Profesor dr hab. Annie Duszak (1950–2015)

*Urszula Okulska, Urszula Topczewska,
Anna Jopek-Bosiacka*

Uniwersytet Warszawski

Oddajemy do rąk Czytelników wyjątkową publikację, która zrodziła się z potrzeby upamiętnienia wybitnej polskiej lingwistki, Profesor dr hab. Anny Duszak, przedwcześnie zmarłej w grudniu 2015 roku.

Szerokie spektrum jej zainteresowań naukowych, które obejmowało takie dziedziny językoznawstwa, jak lingwistyka tekstu, analiza dyskursu, lingwistyka międzykulturowa, semantyka i pragmatyka językowa, semiotyka społeczna czy lingwistyka antropologiczna, przełożyło się na badania naukowe Profesor Anny Duszak nad teorią i mechanizmami rozległych procesów komunikacyjnych doby współczesności. Ich konkretne, empiryczne realizacje w różnych obszarach życia społecznego, takich jak media, polityka, edukacja, prawo czy biznes, odnajdujemy w zawiązywaniu się wielu typów relacji i wspólnot międzyludzkich, powstawaniu (językowo zapośredniczonych) wzorów zachowań kulturowych, praktyk społecznych, instytucji, kontekstów, a wraz z nimi w konstytuowaniu ludzkich identyfikacji i tożsamości. Wyrażają się one w głoszonych opiniach, poglądach, upodobaniach, ideologiach czy systemach wiedzy, władzy lub wartości. Obecne przemiany społeczno-kulturowe powodują także przeobrażenia w obrębie domeny samej nauki, która stanowiła istotne pole badawcze Profesor Anny Duszak. Liczne rejestry i odmiany języka akademickiego, jakie powstają pod wpływem wzmożonej aktywności medialnej z wykorzystaniem nowoczesnych

środków technologicznych, przyczyniają się do tworzenia nowego oblicza humanistyki „z pogranicza dziedzin i kultur”. W warunkach intensywnego kontaktu językowego zyskuje ona status pełnoprawnej komunikacji międzykulturowej na tle dynamicznego obrazu globalizującego się świata.

Większość powyższych zagadnień znajduje odzwierciedlenie w problematyce podejmowanej w poszczególnych rozdziałach niniejszego tomu, który składa się z pięciu części tematycznych. Nawiązując w różny sposób i z różnych perspektyw do prac Profesor Anny Duszak, autorzy zamieszczonych artykułów rozwijają i przenoszą wybrane obserwacje i koncepcje Badaczki na grunt różnorodnych przestrzeni komunikacyjnych, odmiennych wymiarów czasowych, a także nowych warunków społeczno-kulturowych.

Część I książki, *Badania językoznawcze Profesor Anny Duszak*, omawia dorobek Profesor Anny Duszak, przedstawiając syntezę zakresu jej zainteresowań naukowych wraz z najważniejszymi osiągnięciami.

Kolejne części tomu dotyczą wątków, które pojawiały się w pracy akademickiej Profesor Anny Duszak, na różne sposoby rekontekstualizując i uaktualniając postulaty badawcze Badaczki.

Część II zbioru, *Z zagadnień lingwistyki tekstu i dyskursu*, porusza tematykę stylu, jednostek makrostrukturalnych wypowiedzi, gatunków mowy (genrów), a także podejścia interpretacyjnego jako sposobów realizowania się oraz analizy tekstów w dyskursach.

Część III, *Zmiana językowa i kulturowa w świetle analizy dyskursu i lingwistyki korpusowej*, przedstawia obserwacje na temat najnowszych przeobrażeń w polskich dyskursach instytucjonalnych pod wpływem współczesnych procesów globalizacyjnych i emancypacyjnych. Prezentowane tu artykuły ilustrują także zastosowanie narzędzi komputerowych do jakościowej i ilościowej analizy zmiany językowej.

Część IV, *Kreowanie tożsamości w dyskursie*, poświęcona jest mechanizmom komunikowania i tworzenia identyfikacji społecznych drogą językową. Szeroki zakres interdyscyplinarny zamieszczonych tu

prac ukazuje wielość dyskursywnych sposobów określania ludzkiej tożsamości przez język. Analizy o charakterze zarówno lingwistycznym, jak i filozoficznym uwypuklają aspekty dialogiczne i monologiczne, indywidualne i zbiorowe, psychologiczne i środowiskowe, a także synchroniczne i diachroniczne językowo zapośredniczonych procesów konstituowania się ludzkiej tożsamości.

Część V książki, *Kontakt językowy i komunikacja międzykulturowa*, podejmuje z kolei problematykę spotkania kultur i języków z bliskiej Profesor Annie Duszak perspektywy, obejmującej podejścia etnolingwistyczne, kontrastywne, translatoryczne i glottodydaktyczne. Omówione tutaj aspekty międzykulturowe interakcji na pograniczu języków i kultur europejskich oraz azjatyckich ukazują momenty i zakresy przenikania się dyskursów „pomostowych”, łączących zdarzenia, konteksty i społeczności. Funkcjonując w postaci przekładów lub komunikacji specjalistycznej, np. o profilu akademickim czy handlowym, wymiana ta jest nośnikiem transferu językowego, który odzwierciedla znaczenia, symbole i wartości jednocześnie różnych kultur.

W **Części I** tomu, która stanowi wprowadzenie do działalności naukowej Profesor Anny Duszak, **Urszula Okulska** przedstawia w chronologiczny sposób dyscypliny, tematykę oraz koncepcje badawcze rozwijane w publikacjach Badaczki. Wychodząc od najwcześniejszych prac Autorki z zakresu lingwistyki formalnej i automatycznego przetwarzania danych językowych, a także poświęconych gramatyce języka naturalnego, semantyce (logicznej) oraz funkcjonalnej perspektywie zdania, artykuł Urszuli Okulskiej pt. *Dyskursywny obraz współczesnego świata w badaniach lingwistycznych Profesor Anny Duszak* omawia najważniejsze obserwacje i postulaty Badaczki dotyczące gatunków mowy (genrów), stylów komunikacyjnych, tożsamości społecznych i wspólnot, zaproponowane w ramach uprawianej przez nią lingwistyki tekstu i analizy dyskursu. Na tle krytycznej analizy dyskursu, która była dla Profesor Anny Duszak istotną perspektywą teoretyczno-metodologiczną, wprowadzający rozdział książki przedstawia także podejście Autorki do

zmiany językowej i społeczno-kulturowej zapośredniczonej przez tekst. W centrum zainteresowania znalazło się szczególnie zjawisko globalizacji i towarzyszących jej zmian komunikacyjnych w różnych domenach dyskursu, takich jak np. nauka, edukacja, polityka, media, sądownictwo i inne instytucje życia publicznego. Na tych płaszczyznach Profesor Anna Duszak ukazywała wdrażane – przez działania językowe – procesy przewartościowań międzykulturowych; hybrydyzacji wiedzy; mediatyzacji, komercjalizacji i marketyzacji życia; asymetrii społecznej; instrumentalizacji relacji społecznych; a także rosnącej fali agresji słownej w różnych jej odmianach. Jako ważne przykłady badań Profesor Anny Duszak opierających się na realizowanej przez nią idei łączenia i przekraczania dyscyplin, do których należała m.in. etnolingwistyka, lingwistyka międzykulturowa czy językoznawstwo kontrastywne, wskazano na prace poświęcone tematyce konceptualizacji, rozumienia i wyrażania emocji w językach i kulturach świata, a także wykorzystania danych empirycznych w analizach korpusowych i porównawczych.

Część II książki, poświęcona wybranym zagadnieniom lingwistyki tekstu i dyskursu, zawiera sześć artykułów, które skupiają się na kategorii stylu jako humanistycznej strukturze tekstu, a także jako składowej dyskursu ideologicznego i naukowego. Ten ostatni omawiany jest ponadto w świetle różnego typu procesów tekstotwórczych prowadzących do powstawania genrów naukowych, które realizują istotny fragment komunikacji w obrębie domeny akademickiej. W kontekście m.in. gatunkowego indeksowania i wyróżniania tekstów za pomocą elementów makrostrukturalnych wypowiedzi pojawia się też analiza semiotyczna tytułów, jako ważnego punktu zainteresowania lingwistyki tekstu i dyskursu. Rozważania te dopełnia rozwinięcie zagadnienia interpretacji i jej kluczowej roli w obu ukazanych perspektywach badawczych, których wyszczególnione aspekty: styl, dyskursy naukowe czy ideologiczne, a także struktury tekstowe i sposoby ich dyskursywnego interpretowania, znajdowały się w centrum uwagi Profesor Anny Duszak.

Otwierając tę część tomu **Stanisław Gajda** w artykule *Styl jako kategoria tekstowa* przedstawia wprowadzenie do lingwistycznej koncepcji stylu i proponuje autorską teorię tej kategorii, która wychodzi od tzw. humanistycznej struktury tekstu. W ramach tej idei można mówić o wielopoziomowej konceptualizacji stylu, która obejmuje jednocześnie: styl konkretnego tekstu, styl systemowy jako stylowe wzorce w normie uzualnej, style osobnicze jako składowe świadomości językowej jednostek, a także style zbiorowe jako składowe świadomości językowej określonych wspólnot. Wyznaczając cztery sposoby istnienia rzeczywistości językowej, zdefiniowana tą drogą ontologia lingwistyczna odzwierciedla założenia realistycznej ontologii filozoficznej. Jej złożoność tłumaczy pluralizm w badaniach stylistycznych, a także często obserwowany efekt perspektywizacji w spojrzeniach na styl.

Przykładem ostatniego zjawiska może być przyjęcie kryterium ideologii jako wyznacznika typologicznego stylów i dyskursów, o którym pisze **Bożena Witosz** w swoim artykule *Styl dyskursu ideologicznego z perspektywy lingwistycznej*. Jako czynnik wyróżniający grupę lub wspólnotę ideologia, wraz z przypisanym do niej systemem wartości i norm, sposobów mówienia i działania oraz sposobów osiągania celów społeczno-politycznych, jest jednocześnie wpisana w konceptualizację każdego typu dyskursu. Od strony dokonywanych w interakcji nieustannych wyborów stylistycznych staje się więc ona automatycznie dyskursywną reprezentacją aktorów społecznych, którzy ją werbalnie realizują. Na tle głównych domen tematycznych występujących w polskim dyskursie ideologicznym autorka ilustruje różnorodność powiązań współczesnej stylistyki z istotnymi paradygmatami współczesnej lingwistyki oraz z innymi dziedzinami humanistyki. Z konsolidacji różnych perspektyw badawczych wyłania się podejście antropologiczno-kulturowe, które rozwija semiotyczną koncepcję stylu, akcentując jego polimorficzność i podkreślając wagę stylistycznych wyznaczników o charakterze pozajęzykowym. Na plan pierwszy wysuwa się aspekt podmiotowy stylu, który zaznacza wpływ na kształt wypowiedzi postawy światopoglądowej,

poznawczej i aksjologicznej, a także intencji przyjętej wobec odbiorcy. Tym samym podejście to wskazuje, że styl kształtuje się w sferze znaczeń i sposobie postrzegania rzeczywistości, sięgając społecznych działań człowieka, które są ściśle osadzone w kontekście historyczno-kulturowym. Jak podkreśla Bożena Witosz, takie rozumienie stylu współgra z jego definiowaniem na gruncie nauk społecznych, których celem, podobnie jak w przypadku lingwistyki, jest ukazywanie związków między językowym zachowaniem człowieka a ludzkim myśleniem, kulturą i rozwojem cywilizacyjnym.

Szczególny przypadek dyskursywnego odwzorowania wątków kulturowych w stylistycznej realizacji tekstu ukazany został w artykule **Niny Pawlak** *Tekst naukowy z podtekstem kulturowym – cechy stylu prac naukowych hausa*. Nawiązując do pojęcia „małej kultury”, rozwijanego przez Profesor Annę Duszak w odniesieniu do dyskursywnie konstruowanego przez społeczność akademicką świata nauki, stanowiącego także świadectwo historycznego procesu kształtowania tożsamości zbiorowej tej grupy społecznej, Nina Pawlak omawia procesy przenikania się dyskursów naukowych z tradycji europejskiej (anglosaskiej) i tradycji afrykańskiej (hauskańskiej) w nigeryjskich publikacjach w języku angielskim i hausa na temat języka i kultury hausa. Stylistyczne imitacje standardów anglosaskich z jednej strony, a także obfite czerpanie z rodzimych form gatunkowych z drugiej strony wprowadzają osobliwości stylu do obu grup tekstów. Osobliwości te, w postaci np. hybryd tekstowych w tytułach angielskich czy elementów narracji religijnej i filozoficznej w anglojęzycznych pracach literaturoznawczych oraz wstępach do prac językoznawczych, identyfikują autora z kulturą lokalną. Jednocześnie manifestują one jego przynależność do międzynarodowej wspólnoty akademickiej i wyróżniającą to środowisko wspólnoty dyskursu hausanistów. Z kolei osobliwości stylu tekstów naukowych w języku hausa odnoszą się szczególnie do sięgania po słabo zakorzenioną terminologię językoznawczą, a także po dyskurs religijny (zwłaszcza we wstępach do prac) oraz elementy odmiany mówionej języka. Użycie różnych kodów

językowych w tym przypadku wynika z chęci świadomego zmanifestowania przez autorów więzi z rodzimą tradycją, w tym z religią muzułmańską, stanowiącą filar tej tradycji. Ponadto, może być ono podyktowane także wolą rekontekstualizacji w przekazie specjalistycznym elementów komunikacji codziennej, które czynią niejednokrotnie trudny wywód naukowy bardziej zrozumiałym dla czytelnika.

Bliską Profesor Annie Duszak perspektywę analizy gatunkowej i makrostrukturalnej tekstów kultury, w tym tekstu naukowego, kontynuują dwa kolejne rozdziały niniejszego zbioru autorstwa Małgorzaty Rzeszutko-Iwan i Marty Wójcickiej. W pierwszym z tych artykułów, pt. *Tekst naukowy i jego realizacje. Wstęp do rozważań*, **Małgorzata Rzeszutko-Iwan** skupia się na koegzystencji w świecie nauki elementów werbalnych oraz ikonicznych. Tym samym nawiązuje ona do obserwacji Profesor Anny Duszak odnoszącej się do dominacji we współczesnej lingwistyce ikonosfery (okulocentryzmu) nad logocentryzmem. Przejawy rosnącego znaczenia wzrokocentryzmu w dyskursie naukowym autorka analizuje na przykładzie komunikacji w przestrzeni konferencyjnej. Oprócz cechującej ją polifoniczności, wymianie tej towarzyszy nieodłączna multimodalność, przez współlistnienie referatu wygłaszanego i prezentacji, referatu odczytywanego i prezentacji, a w szerszym kontekście także artykułu (drukowanego), abstraktu, streszczenia i hand-outu. Teksty te stanowią różne realizacje werbalne tej samej idei, która znajduje się w umyśle badacza. Odmiennie do pewnego stopnia tekstowe konkretyzacje jednego konstruktów myślowego przyjmują postać różnych typów komplementarnych tekstów, które układają się w łańcuchy powiązanych ze sobą form gatunkowych. Mimo osobliwości strukturalnych i funkcjonalnych zachodzą między nimi ściśle korelacje ideacyjne, chronologiczne i stratyfikacyjne.

Z kolei analizę genrów od strony często omawianych przez Profesor Annę Duszak makroelementów tekstowych i semiotyki dyskursu przedstawia **Marta Wójcicka** w drugim ze wspomnianych artykułów: *O tytule tekstu z perspektywy semiotyki*. Wybrana przez autorkę

makrostruktura tekstu (tytuł) może w nim „znaczyć” na trzy sposoby: indeksu, ikony i symbolu. Jako indeks w znaczeniu szerszym każdy tytuł pełni wobec tekstu funkcję wskaźnika odsyłającego do konkretnego tekstu. W znaczeniu węższym indeksowość tytułu zależy od rodzaju jego związku z tekstem, rodzaju otrzymywanej w tytule informacji oraz sposobu jej komunikowania. Tytuł jako ikona cechuje się zaś podobieństwem do znaczonego tekstu względem określonej jakości lub atrybutu, który z przedstawianym tekstem dzieli. Zastosowanie reguły podobieństwa wywołuje u odbiorcy wrażenie analogii, które zachodzi przez obserwację użycia np. tego samego kodu, struktury językowej czy pisowni. Tytuł natomiast w roli symbolu może działać na trzy sposoby: podobnie jak tekst zbudowany jest z symboli językowych, które należy znać, odebrać i zinterpretować; symbolizuje tekst jako jego nazwa własna; odwołuje się do szczególnych kompetencji odbiorcy, kiedy jest mało informacyjny wobec tekstu, a związek między nimi nie jest oczywisty. Nierozłączne makrostrukturalne zależności między tytułem i tekstem, jako znakiem znaku, widoczne są ponadto w aspekcie syntaktycznym, semantycznym i pragmatycznym, a także w zachodzących korelacjach stylistyczno-gatunkowych.

Podjęcia lingwistyczno-dyskursywne do tekstów jako wytworów komunikacji międzyludzkiej, reprezentowane w poprzednich artykułach, opierają się głównie na interpretacji jakościowej analizowanych tekstów i tę problematykę podejmuje **Urszula Topczewska** w ostatnim rozdziale Części II – *Interpretacja jako metoda analizy dyskursu* to rozdział poświęcony podstawom metodologicznym badań nad dyskursem. Autorka wykazuje, że interpretacja jest jak dotychczas jedyną metodą eksplikacji wiedzy kolektywnej, która pozwala na obiektywizację przebiegających indywidualnie procesów rozumienia wypowiedzi językowych. Stawiając przy tym tezę, że bez interpretacji, czyli bez przypisania znaczenia wypowiedziom językowym, jakkolwiek analiza dyskursu byłaby niemożliwa, szuka odpowiedzi na pytanie, w jakim

stopniu interpretacja stanowi obiektywną metodę pozyskiwania danych do analizy dyskursu.

Kolejna, **Część III** zbioru poświęcona jest kluczowemu zagadnieniu, którym Profesor Anna Duszak zajmowała się przez wiele lat swojej pracy zawodowej, mianowicie zmianie językowej i kulturowej we współczesnym świecie. W centrum dociekań Badaczki znalazło się szczególnie zjawisko globalizacji i towarzyszących jej zmian komunikacyjnych w różnych domenach dyskursu, takich jak np. nauka, edukacja, polityka, media, sądownictwo i inne instytucje życia publicznego. Na tych płaszczyznach Profesor Anna Duszak ukazywała wdrażane przez działania językowe procesy przewartościowań międzykulturowych; hybrydyzacji wiedzy; mediatyzacji, komercjalizacji i marketyzacji życia; asymetrii społecznej; instrumentalizacji relacji społecznych; a także rosnącej fali agresji słownej w jej różnych odsłonach.

Na Część III niniejszego tomu złożyły się cztery rozdziały, które podejmują problem językowo zapośredniczonej zmiany społeczno-kulturowej w świetle analizy dyskursu i z wykorzystaniem narzędzi lingwistyki korpusowej. Trzy pierwsze prace omawiają najnowsze przeobrażenia w polskich dyskursach instytucjonalnych: marketingu, polityce i polskim sektorze administracji europejskiej. Czwarty rozdział dotyka kwestii efektów globalnej zmiany językowej pod wpływem dominującej roli języka angielskiego, obserwowanej w postaci zapożyczeń angielskich w językach Europy.

W pierwszym artykule Części III tomu, pt. *Polski dyskurs marketingowy. Próba definicji*, **Magdalena Smoleń-Wawrzusiszyn** definiuje pojęcie „polski dyskurs marketingowy”, przyjmując krytyczną analizę dyskursu jako podstawę jego opisu. Podzielając stanowisko Profesor Anny Duszak o aktywnej roli dyskursu w tworzeniu rzeczywistości społecznej, autorka omawia przykłady ideologicznie motywowanego „dyskursu marketingowego”, w odróżnieniu od branżowego „dyskursu marketingu”, jako ilustrację komunikacyjnej siły sprawczej w tworzeniu nowej rzeczywistości po 1989 roku oraz społeczno-kulturowego

wizerunku ponowoczesności w polskich realiach. Ogólnie rzecz ujmując, dyskurs marketingowy w Polsce charakteryzują analogiczne cechy do tych, które można przypisać komunikacji tego typu w kulturach zachodnich. Zjawisko to wiąże się z opresją językową, która najczęściej nie jest doświadczana wprost lub nie jest uświadamiana. Można tu mówić o nierównorzędnej relacji ról, w której teoretycznie nadrzędny klient-odbiorca, będący wyznacznikiem i punktem odniesienia wszelkich działań, jest paradoksalnie zniewalany możliwościami oferowanych wyborów, a tym samym oddaje się pod kontrolę zabiegów marketingowych. Choć dyskurs ten nie należy do debaty publicznej, wywiera na nią ogromny wpływ, przenikając do sfery publicznej w postaci np. modnych słów, nomenklatury ekonomii i urynkowienia, programów typu *show* w mediach, a także desakralizacji sfery *sacrum*, przy wykorzystywaniu jej do celów reklamowych i do uprawiania tzw. kultu marki. Wszystkie te strategie wpisują się w globalny trend kultury indywidualizmu, w której – jak pisze autorka – „omarkowanie” człowieka i postrzeganie go w kategoriach komercyjnych wynika z charakterystycznej dla neoliberalizmu nobilitacji postawy egoizmu i koncentracji na swoim „ja”.

Problem zmiany językowej w polskim dyskursie instytucjonalnym podejmuje także **Agnieszka Kielkiewicz-Janowiak** w artykule „*Szanowna Pani Ministro! My, niżej podpisani, polscy intelektualiści, badacze i badaczki kultury...*” – *obserwując zmianę językową*. Na podstawie listu otwartego polskiego środowiska akademickiego z 2014 roku do ówczesnej minister nauki i szkolnictwa wyższego, profesor Leny Kolarskiej-Bobińskiej, wysłanego w celu wyrażenia dezaprobaty dla sposobu reformowania humanistyki i nauk społecznych, autorka dokumentuje proces zmiany w języku polskim dotyczącej oznaczania rodzaju żeńskiego w rzeczownikach odnoszących się do osób. Podwójna sygnalizacja rodzaju żeńskiego we frazie *pani ministra* odzwierciedla przesunięcie, w którym forma w rodzaju męskoosobowym stopniowo traci swój generyczny charakter, ale nie została jeszcze zastąpiona przez docelową, symetryczną formę feminatywną. Niedokończony przebieg

tej zmiany potwierdza fakt, iż autorzy listu niekonsekwentnie opisują osoby ze względu na płeć, co najprawdopodobniej odzwierciedla niestabilność uzusu wobec wprowadzanej innowacji systemowej. Zdaniem autorki komunikowanie się za pomocą języka włączającego kobiety, powiązane z chęcią wyrażenia szczególnego szacunku do adresatki, jaka mogła przyświecać sygnatariuszom listu, nie szła w tym przypadku w parze z oceną ryzyka wiążącego się ze społeczną recepcją językowej nowości. Kontrowersyjność tej praktyki potwierdza wciąż tocząca się debata medialna i naukowa na temat stosowania rzeczowników osobowych w rodzaju żeńskim. Nacechowany zwrot apelatywny użyty w liście stanowi przede wszystkim performatywny akt poparcia poglądów feministycznych i demonstracji liberalnego stanowiska politycznego. Wybrzmiewają one z pozornie synonimicznej formy językowej, która wpisuje się w odmienny styl komunikacji, reprezentując określoną grupę użytkowników wraz z ich ideologią i deklaracjami tożsamościowymi. Umieszczanie takich znaczników w tekstach komunikacji publicznej generuje proces językowo zapośredniczonej zmiany kulturowej, która oddziałuje na status kobiet w społeczeństwie.

Z szerszej perspektywy globalnej wymiany instytucjonalnej efekty zmian w polskim dyskursie publicznym obserwować można na poziomie interakcji w strukturach administracyjnych Unii Europejskiej. W tym kontekście rozwija się „polski eurolekt”, którego frazeologizmy analizowane są przez **Łucję Biel, Dariusza Koźbiała i Katarzynę Wasilewską** w rozdziale *Zbitki wielowyrazowe w polskim eurolektie – analiza gatunkowa formułczości dyskursu administracyjnego. Badanie pilotażowe*. Wielojęzyczny charakter komunikacji w instytucjach Unii Europejskiej wpływa na duże zróżnicowanie gatunkowe tej interakcji, wynikające w znacznej mierze z nieodzownego procesu tłumaczenia i mediacji międzykulturowej. Badaniu korpusowemu na podstawie gatunkowego korpusu porównawczego PL Eurolekt poddane zostały trzy kluczowe gatunki specjalistycznej komunikacji unijnej: akty normatywne, orzeczenia i sprawozdania. Zbitki wielowyrazowe (n-gramy)

posłużyły jako miara stopnia formuliczności tych gatunków, wskazując poziomy ich konwencjonalizacji i schematyzacji. Analiza tłumaczeń unijnych i polskich tekstów równoległych wykazała największą formuliczność gatunku aktów normatywnych, porównywalną formuliczność orzeczeń i najmniejszą formuliczność sprawozdań, zarówno pod względem liczby typów zbitek, ich łącznej liczby wystąpień, jak i koncentracji najczęstszych 3-gramów. Dla aktów normatywnych i sprawozdań wykazano również zasadniczo większą formuliczność tłumaczeń. Badanie także ujawniło zależność użycia zbitek od poszczególnych gatunków i ich odmian, co wskazuje na istotną rolę zbitek w profilowaniu gatunku i realizowaniu przez nie jego celów komunikacyjnych. W aktach normatywnych i orzeczeniach najczęściej występujące 3-gramy pełnią funkcję metatekstową nawigacyjną, natomiast w sprawozdaniach przeważają zbitki przyczynowo-skutkowe i referencyjne.

Część tomu poświęconą zmianie językowej zamyka rozdział na temat przenikania struktur języka angielskiego nie tylko do języka polskiego, ale także do innych języków świata w dobie współczesności. W artykule *Projekt „Global Anglicism Database” (GLAD) – stan prac* **Elżbieta Mańczak-Wohlfeld** podsumowuje rezultaty inicjatyw badawczych podejmowanych w ostatnich latach na rzecz określenia poziomu hybrydyzacji różnych języków pod wpływem napływu zapożyczeń angielskich. Opisywany w rozdziale międzynarodowy projekt GLAD ma na celu uzupełnienie wydanego na początku lat 2000-nych słownika anglicyzmów w 16 językach europejskich pod redakcją Manfreda Görlacha. Oprócz struktur leksykalnych występujących w językach Europy projektowana makro baza danych uwzględnia także inne typy anglicyzmów, takie jak zapożyczenia morfologiczne, semantyczne, frazeologiczne czy kalki językowe w tych samych językach, jak również w językach pozaeuropejskich, np. arabskim, afrikaans, japońskim, kubańskiej odmianie hiszpańskiego czy mandaryńskim. W obrębie realizowanego przedsięwzięcia poszerzono definicję terminu „anglicyzm”, która wychodzi poza jego *stricte* leksykalne rozumienie i uwzględnia

także wyrazy o proveniencji angielskiej zaczerpnięte z innych języków. W ramach GLAD planowana jest publikacja dotycząca wpływu angielskiego na 40 języków świata, a także przygotowanie wykazu prac, które ukazały się po 1996 roku na temat wpływu angielskiego na języki uczestników projektu.

Część IV niniejszego zbioru koncentruje się na ważnym dla Profesor Anny Duszak problemie kreowanej drogą językową tożsamości ludzkiej w jej różnych wymiarach i odsłonach. To właśnie spojrzenie na komunikację z perspektywy różnorodności ludzkich zachowań i ich motywów, które nie dadzą się sprowadzić do ciasnych, jednolitych i często arbitralnie określanych kategorii systemowych, skłoniło Profesor Annę Duszak do podjęcia tematu relacji język–tożsamość. Wynikało ono z przekonania Badaczki o konieczności zgłębiania postulowanej lingwistycznie i filozoficznie tezy, że język to *także, a może przede wszystkim ludzie i ich działania*. Podejście to przyczyniło się w konsekwencji do przyjęcia przez Profesor Annę Duszak nowszej koncepcji społeczności, rozumianej już nie jako wspólnota języka, lecz jako „wspólnota dyskursu”, określana przez specyficzne praktyki komunikacyjne realizujące wytyczone cele społeczne, które tę grupę definiują. W tym kontekście Profesor Anna Duszak wielokrotnie postulowała konieczność dokonania istotnych przewartościowań w dotychczasowych koncepcjach i metodologiach językoznawczych.

Z próbą odpowiedzi na te postulaty przychodzą autorzy pięciu kolejnych rozdziałów tego tomu. Oscylują one wokół problemu tożsamości konstruowanej dyskursywnie z perspektywy dialogu (bądź jego braku) z „innym”; na tle komunikacji w kwestiach historycznych i międzypokoleniowych, które są często powodem różnic w pamięci zbiorowej i wynikających z tych różnic podziałów społecznych; w relacjach afektywnych, jako dyskursywnego źródła konstytuowania się ludzkiego „ja”; a także w świetle przełączania kodu językowego drogą zapożyczeń, będących środkiem ustanawiania tożsamości społecznej.

W pierwszym ze wspomnianych artykułów, pt. *Oblicza „innego” i „inności” w „Mitologiach” Rolanda Barthes’a*, **Agnieszka Kulczyńska** analizuje sposoby przejawiania się w klasycznej książce francuskiego semiologa ideologii oraz asymetrii kulturowej i językowej na przykładzie dyskursu klasy mieszczańskiej i jej „mitologii”. Za pomocą określonego systemu znaków klasa ta opisuje świat, nadając mu znaczenia, wśród których znajdują się wizerunki rozmaitych „innych”. Opowiadając o ludziach zamieszkujących odległe geograficznie przestrzenie, odmiennych politycznie, wywodzących się z innych klas, warstw lub grup społecznych, bądź wyrzuconych na margines społeczeństwa, reprezentowane u Barthes’a mieszczaństwo szkicuje językowo swój intelektualny oraz ideologiczny portret. Przeprowadzona w rozdziale analiza kategoriałna tożsamości rekonstruowanej w *Mitologiach* ukazuje strukturyzowanie rzeczywistości przez mistyfikujące zabiegi retoryczne, takie jak tabuizacja, neutralizacja czy egzotyzacja inności. Budują one fałszywe mity na temat drugiego, wskazując jednocześnie na postawy wykluczenia przyjmowane przez bohaterów omawianego zbioru tekstów. Swoisty efekt lustra, jaki umożliwia dyskursywna rekonstrukcja obrazu innego z czyjejś narracji (na jego temat), odpowiada postulatowi sformułowanemu przez Profesor Annę Duszak w rozpoczętym projekcie „Swoj – Inny – Obcy”, którego celem było m.in. ujawnienie sposobów, w jakich różni aktorzy społeczni postrzegają siebie.

Dwa następne rozdziały w tej części tomu przenoszą wątek dyskursywnego kształtowania tożsamości zbiorowej na grunt polski z wątkami historycznymi w tle. Pierwszy z tekstów przedstawia analizę retoryczno-dyskursywną polsko-rosyjskiego sporu o nomenklaturę odnoszącą się do zbrodni katyńskiej. Nazewnictwo to odgrywa zasadniczą rolę w obecnym konceptualizowaniu uczestników tych wydarzeń w skali międzynarodowej i w konsekwencji w nadaniu stronom tego sporu ostatecznego, zgodnego z prawdą historyczną, statusu ofiary i kata. Z kolei drugi tekst kieruje uwagę na lokalny proces budowania tożsamości grupowej mieszkańców Poznania na podstawie sposobów reprezentowania w pamięci

zbiorowej poznaniaków trzech grup narodowościowych współtworzących historię miasta przełomu XIX i XX wieku.

W rozdziale *Spór sądowy w świetle nowej retoryki. Analiza retoryczno-dyskursywnej klasyfikacji zbrodni katyńskiej* **Anna Jopek-Bosiacka** pokazuje, jak określony sposób argumentacji – opierający się na retorycznej i dyskursywnej klasyfikacji przestępstwa – wpływa na tożsamość stron: „kata” versus „ofiary” w sporze sądowym dotyczącym zbrodni katyńskiej prowadzonym przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu. Autorka analizuje użyteczność zastosowania nieformalnych schematów i modeli rozumowania do badania sporu sądowego, przede wszystkim schematów argumentacyjnych Douglasa Waltona oraz modelu argumentacyjnego Stephena Toulmina. Schemat z klasyfikacji słownej Waltona oraz uniwersalny model Toulmina w sposób obrazowy pokazują dialektyczną strukturę sporu sądowego, gdzie w tle sporu prawnego toczy się spór o słowa, których konkretne użycia budują dwie historie, dwie opowieści, dwie narracje: *Katyń massacre / Katyń crime* (‘zbrodnia katyńska’) versus *Katyń events* (‘wydarzenia katyńskie’). Wpisują się one w perelmanowską nową retorykę i argumentacyjny model uzasadniania prawniczego, pokazując szersze spektrum problemu przez uwypuklenie kontekstów uzasadniania oraz związków języka i prawa w praktykach społecznych.

Rozdział dotyczący budowanej na podstawie wiedzy historycznej obecnej tożsamości mieszkańców Poznania to *My i inni w dyskursach o tożsamości i pamięci zbiorowej czterech pokoleń poznaniaków*, autorstwa **Małgorzaty Fabiszak i Anny Weroniki Brzezińskiej**. Przedstawia on analizę dyskursu czterech grup wiekowych na temat postrzegania przez nich narodowości współtworzących historię miasta przełomu XIX i XX wieku: Niemców, Polaków i Żydów. Stosowane w lokalnej prasie indeksujące słowa klucze, które mogą wyznaczać przynależność do lub wykluczenie ze wspólnoty pamięci, posłużyły jako dyskursywne wskaźniki podobieństw i różnic międzypokoleniowych w tworzeniu narracji o przeszłości. Indywidualne wywiady tematyczne przeprowadzono

wśród czterech pokoleń poznaniaków: urodzonych przed lub w trakcie II wojny światowej; w latach 50. i 60. oraz znających historię przedwojennego Poznania z przekazów rodzinnych; w czasach transformacji lat 70. i 80 oraz w latach 90. i czerpiących wiedzę o przeszłości miasta głównie z instytucjonalnego przekazu szkolnego. Największe podobieństwo w sposobie postrzegania trzech wybranych narodowości ujawniło się między pokoleniem pierwszym i trzecim, których dyskurs na tematy historyczne kształtowany jest na podstawie doświadczeń osobistych lub osobistych zainteresowań i poszukiwań. Ciekawe, że pokolenie drugie cechował najniższy stopień refleksji na temat innych/obcych, co prawdopodobnie wynikało – jak zaznaczają autorki – z chęci zdystansowania się od wojennej traumy pokolenia rodziców. Z kolei pokolenie najmłodsze, które informacje na temat przeszłości pozyskuje ze źródeł pośrednich, wydaje się być na początku drogi w komunikacyjnym precyzowaniu tożsamości własnej i innych.

Dwa ostatnie rozdziały Części IV uwypuklają z filozoficznego i lingwistycznego punktu widzenia odpowiednio emocjonalne oraz społeczne aspekty ludzkiej osobowości i tożsamości. W tekście pt. *Dyskursywne stawanie się ludzkiej jaźni w relacjach afektywnych*, nawiązującym do prac Profesor Anny Duszak o wyrażaniu emocji w językach i kulturach świata, **Elżbieta Magdalena Wąsik** omawia koncepcję afektywnego stawania się ludzkiej jaźni w interakcjach dyskursywnych. Wychodząc od założeń filozofii egzystencjalnej, ujmującej bytowanie w świecie jako właściwość człowieka, autorka przedstawia teorie ontoetologii i afektowania, które mają specyficzne znaczenie w pracach francuskich postmodernistów: Gilles'a Deleuze'a i Pierre-Félixa Guattariego. W myśl tej ścieżki filozoficznej życie jest ciągłym procesem stawania się organizmów między tym, co wirtualne, a tym, co aktualne, na bazie relacji afektywnych wobec środowiska. Zawężając ten punkt widzenia do człowieka, autorka dowodzi, że w stawaniu się zmysłowym, które jest związane z jego subiektywnością, ulega on transformacjom pod względem jakościowym, pozostając fizycznie tą samą osobą. Ponieważ pomiędzy

człowiekiem a rzeczywistością pośredniczy język, owo stawanie się przyjmuje intersubiektywny charakter pojęciowy, który stanowi barierę w dotarciu do sedna indywidualności ludzkiej jako istoty społecznej i psychicznej. Nieprecyzyjność przekazu dodatkowo powoduje rozbieżności między postrzeganym przez człowieka otoczeniem a niedostępną dla niego rzeczywistością. Docenia się zatem znaczenie języka i kultury w rozwoju człowieka zdeterminowanego przez systemy wartości przenoszone drogą kulturową. Jako ich nosiciel jednostka pozostaje zawsze wewnątrz dyskursu, który narzuca układy i rodzaje porządku społecznego. Niemożność uwolnienia się spod jego władz i ram myślowych nie wyklucza jednak faktu, iż pojęciowe stawanie się jest relacyjne i dokonując się w systemie wielowymiarowym, pozostaje zawsze w jakiś sposób afektywne.

Rozważania filozoficzne na temat istoty ludzkiej osobowości poszerzone zostają w ostatnim rozdziale tej części zbioru o lingwistyczne ujęcie tożsamości społecznej, realizowanej dyskursywnie przez różne kody językowe. Zagadnieniu temu poświęcony jest artykuł **Kamila Zubrzyckiego** *Zapóżyczenia jako dyskursywny środek konstruowania tożsamości społecznej*, nawiązujący do modelu słów dystansujących i solidaryzujących Profesor Anny Duszak. Jest to koncepcja zaproponowana w celu śledzenia dynamicznego procesu kształtowania i redefiniowania nowych tożsamości społecznych, która jednocześnie umożliwia odzwierciedlenie przebiegu linii odgraniczających tzw. swoich – *my* i obcych – *oni*. Wskazywany w tekście potencjał badawczy modelu Profesor Anny Duszak odnosi się do możliwości jego wykorzystania w dalszych studiach nad tożsamością na podstawie zapóżyczeń leksykalnych, jakie napływają do języka polskiego. Mogą one służyć opisywaniu różnych postaw Polaków wobec angielskich innowacji w ich języku ojczystym, a także weryfikowaniu spójności między rozumieniem tych struktur przez użytkowników języka polskiego a rzeczywistym działaniem podejmowanym za pośrednictwem słów. Tego typu dane o charakterze kognitywno-afektywnym dostarczają również informacji na temat wyznawanych wartości, oceny

przemian socjoekonomicznych, obecnej sytuacji w Polsce, a także strategii mierzenia się z nieprzewidywalną i dynamiczną rzeczywistością, w której żyjemy. Na podstawie wiedzy dotyczącej ukazanych kwestii można określać prawdopodobieństwo, z jakim dane słowo generuje zachodzące podziały. Wyjaśniać je można dodatkowo przez wskazania rozpoznawalności zapożyczeń i łatwości ich zastosowania lub interpretacji za pomocą wielorakich kontekstów. Badania realizowane z wykorzystaniem rozwijanego w ten sposób modelu pozwolą wyodrębnić grupy społeczne w zależności od funkcji, jaką zapożyczenia pełnią w konstruowaniu ich tożsamości.

Ostatnia, **Część V** niniejszej książki poświęcona jest jednemu z najważniejszych obszarów badawczych Profesor Anny Duszak, mianowicie komunikacji międzykulturowej z perspektywy kontaktu językowego, jaki zachodzi w dobie globalizacji współczesnego świata. Procesy międzykulturowe wynikające z tego kontaktu, zarówno w Europie, jak i między kontynentami, Profesor Anna Duszak dostrzegała nie tylko w przenikaniu i mieszaniu się języków w wyniku wzmożonej mobilności społecznej i geograficznej mówców, ale także w różnych typach „komunikacji pomostowej”, powstającej w naturalny sposób na styku bliskich i odległych kultur. Dynamicznie zmieniające się źródła łączności pomiędzy środowiskami oraz wyrastające na ich gruncie coraz to nowe sytuacje, kanały czy cele interakcji wymuszają specyficzne zachowania ludzkie, wraz z towarzyszącymi im stylami, genrami i dyskursami, które wchodzą w skład praktyk i kontekstów międzykulturowych. Szczególnymi przykładami takich działań komunikacyjnych są m.in. dyskursy przekładu oraz dydaktyki językowej, które jako hybrydowe kody specjalistyczne integrują różne przestrzenie fizyczne, społeczne i czasowe. Wszystkie z wymienionych rodzajów kontaktu językowego, który przekłada się na rozmaite formy komunikacji międzykulturowej, znajdują odzwierciedlenie w pięciu ostatnich rozdziałach niniejszej książki. Wychodząc od analizy różnic międzykulturowych w przekładach tekstów w językach zachodnich, zamieszczone w tej części zbioru

artykuły kierują następnie uwagę na specyfikę komunikacji w językach orientalnych, by na końcu tej części zaakcentować wpływ kontaktu językowego na interakcję w międzykontynentalnej i międzyinstytucjonalnej sferze akademickiej.

W rozdziale otwierającym Część V książki, pt. *Szwedzki „sorg” i polski „smutek” – emocja podstawowa w szwedzko-polskim przekładzie*, **Ewa Gruszczyńska** przeprowadza analizę porównawczą konceptualizacji emocji związanych ze smutkiem w kulturze polskiej i szwedzkiej. Badanie to nawiązuje bezpośrednio do prac Profesor Anny Duszak, prowadzonych we współpracy z Niną Pawlak, na temat emocji pozytywnych i negatywnych w językach i kulturach świata. Materiał słownikowy, który został uwzględniony w analizie, a także włączone do badania teksty z równoległego korpusu szwedzko-polskiego i polsko-szwedzkiego współczesnych tekstów literackich, ukazują zarówno podobieństwa, jak i różnice w sposobie konceptualizowania szwedzkiego *sorg* i polskiego *smutku*. Obszerne studium frazeologii obu tych leksemów ujawniło przede wszystkim fakt, że w języku szwedzkim rzeczownik *sorg* wykazuje tendencje do łączenia się z określeniami zjawisk gwałtownych i dynamicznych w przeciwieństwie do polskiego *smutku*, który cechuje się niską dynamiką i łączy z określeniami zjawisk łagodnych. Językowy obraz fizjologicznych i behawioralnych objawów tej emocji nasuwa spostrzeżenie, że szwedzki *sorg* jest bliższy znaczeniowo emocji nazwanej w języku polskim *rozpaczą*, co potwierdza także analiza translatologiczna. W połowie kontekstów polskich tekstów docelowych odpowiednikami szwedzkiego *sorg* są polskie słowa o silniejszym nacechowaniu emocjonalnym, takie jak *rozpacz*, *żał* czy *tragedia*. Dokonywany przez tłumaczy wybór dla szwedzkiego *sorg* często innych polskich jednostek niż *smutek* wskazuje, że mimo pewnych cech wspólnych podobieństwo semantyczne tych leksemów jest jedynie częściowe.

Problemy związane z tłumaczeniem na polski tekstu specjalistycznego z języka angielskiego podejmuje **Tomasz Konik** w artykule *Uwagi o błędach w tłumaczeniu z perspektywy studiów nad dyskursem*

i komunikacją międzykulturową. Autor skupia się na szerszym kontekście tekstowym i dyskursywnym, uwzględniając także uwarunkowania ideologiczne i kulturowe, w celu wyjaśnienia istoty, genezy i konsekwencji niektórych rodzajów błędów w tłumaczeniu tekstu o profilu ekonomicznym. Objasnienie tła tekstowo-dyskursywnego błędów zaistniałych w polskiej wersji książki Josepha E. Stiglitz *Making Globalization Work (Wizja sprawiedliwej globalizacji, 2007)* ukazuje skalę zakłóceń, do których dochodzi w procesie mediacji międzykulturowej, jaką z założenia jest dyskurs przekładu. Zakłócenia te prowadzą w skrajnych przypadkach np. do eliminacji głosu autorskiego lub utożsamienia go z innym głosem, od którego on sam się w tekście oryginału dystansuje, bądź do całkowitego nierozpoznania **głosu autorskiego** i głosu przytoczonego. Z kolei dobór przez tłumacza nieadekwatnych form o zabarwieniu neoliberalnym świadczy o wpływie dominującej ideologii na sposób jego myślenia, który zostaje przeniesiony na tekst docelowy. Ingerowanie w ten sposób w przesłanie autora narusza strukturę aksjologiczną oryginału, prowadząc do przekłamań w przekazie, który wyklucza odbiorcę, stanowiąc barierę w komunikacji międzykulturowej.

Spojrzenie na kontakt językowy z perspektywy przekładu tekstów zachodnich zostaje poszerzone o analizę pragmatyczną różnic kulturowych w komunikowaniu zjawiska honoryfikatywności między językiem polskim i japońskim. Nawiązując do zainteresowań Profesor Anny Duszak specyfiką interakcji w kulturach okcydentalnych i orientalnych, **Arkadiusz Jabłoński** w artykule *Gdy honoryfikatywność nie jest „grzeczna” – kilka uwag na temat modyfikacji honoryfikatywnej* wskazuje na niejednoznaczność zjawisk *szacunku* lub *grzeczności* językowej z jednej strony oraz *honoryfikatywności* z drugiej strony w obu badanych kulturach. Wykorzystany w tekście przykład nietypowej japońskiej wymiany handlowej, która umożliwia zakwestionowanie statusu klienta, a przez to prowadzi do zachwiania protokolarnej relacji wertykalnej między dostawcą usługi a jej odbiorcą, ukazuje sytuację, kiedy zastosowany modyfikator honoryfikatywności nie oznacza automatycznie grzeczności

językowej. Jak zauważa autor, w realnej komunikacji społecznej tradycyjne znaczniki opozycji honoryfikatywnych, zarówno japońskie, jak i polskie, przejawiają funkcje dużo bardziej skomplikowane niż schematyczne kategorie przypisywane im na poziomie ściśle językowym. Zatem określanie zjawisk honoryfikatywności przez utarte kryteria *uniżenia*, *wywyższenia* czy *grzeczności* okazuje się niewystarczające dla języka japońskiego ze względu na o wiele szersze odniesienia w przekazie do złożonych parametrów kontekstowych.

Dwa ostatnie rozdziały niniejszego zbioru kierują uwagę Czytelnika na kontakt językowy zachodzący w mediacyjnych dyskursach dydaktyki akademickiej za pośrednictwem nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, a także przy udziale języka angielskiego jako *lingua franca* współczesnej komunikacji międzykulturowej. W pierwszym tekście, pt. *Studencka komunikacja międzykulturowa w kontaktach polsko-chińskich*, **Elżbieta Gajek** uwypukla rolę, jaką w obecnej komunikacji akademickiej pomiędzy studentami odległych kultur (polskiej i chińskiej) odgrywają narzędzia techniki cyfrowej. Realizują one w pełni założenia międzykulturowego podejścia komunikacyjnego, zapewniając multimodalną wymianę ustną i pisemną, przesyłanie obrazów, stanowiących istotny element w negocjowaniu znaczeń, a także dostęp do różnojęzycznych translatorów wspomagających rozumienie. Narzędzia te pełnią jednocześnie funkcję multimedialnych kanałów komunikacyjnych umożliwiających synchroniczne stosowanie komunikatora głosowego, wideo oraz czatu, a także przesyłanie plików graficznych. Metoda interakcji w tandemach – parach uczniów, którzy w trakcie wzajemnego kontaktu uczą się języków obcych, posłużyła do obserwacji zjawiska normalizacji techniki cyfrowej w polsko-chińskim środowisku studenckim. Pozwoliła ona także przyjrzeć się praktycznej realizacji proponowanych przez Profesor Annę Duszak koncepcji *languaging* i *languageness* w prowadzonej przez studentów wymianie za pośrednictwem bliskich im języków: angielskiego, polskiego i chińskiego. Jako adepci kierunków lingwistycznych sprawnie odróżniali oni cechy języka

specjalistycznego w komunikacji akademickiej i cechy języka potocznego w zakresie diskutowanych tematów. Korzystając z zasobów kultury własnej oraz kultury języka angielskiego, wykazywali także szersze rozumienie i świadomość związku pomiędzy kulturą a językiem.

Drugi ze wspomnianych artykułów, który jednocześnie zamyka całość niniejszego zbioru, dotyczy sposobów uczenia języka angielskiego jako środka komunikacji międzykulturowej pod względem potrzeb studentów posługujących się tym językiem na studiach akademickich. W tekście *Język angielski do celów akademickich: potrzeby studentów a możliwości ich zaspokojenia* **Jo Lewkowicz** formułuje pytania w kwestii metod stosowanych w podręcznikach języka angielskiego i testach językowych przygotowujących studentów do podjęcia studiów anglojęzycznych. Na ile wykorzystywane w dydaktyce materiały uczą posługiwania się językiem żywym i autentycznym, wynikającym z indywidualnych motywacji i zaangażowania studentów? Na ile jest to „język książkowy”, wykształcony przez stosowanie odgórnie proponowanego słownictwa i form językowych, których użycie ma na celu opanowanie wyłącznie poprawności językowej? Posługując się przykładami z podręczników do nauki języka, podręczników języka specjalistycznego do celów akademickich i podręczników przygotowujących do egzaminów językowych autorka wskazuje na różnice jakościowe w efektach dydaktycznych osiągniętych drogą interakcji narzuconej, tj. profilowanej według przyjętych przez wydawców uśrednionych kryteriów komercyjnych, i interakcji spontanicznej, tj. proponowanej przez źródła uwzględniające zaplecze kulturowe oraz potrzeby uczących się. Materiały oparte na tekstach autentycznych, z którymi studenci się identyfikują i które są przez nich uwierzytelnione, nie tylko zachęcają do pracy nad językiem, poszerzając wiedzę (między)kulturową i ucząc rejestrów, stylów i odmian językowych, ale przede wszystkim zwiększają ogólne kompetencje socjolingwistyczne, dyskursywne i strategiczne ich użytkowników. Przejawiają się one w umiejętności dostosowania języka do kontekstu, sytuacji i współmówców, płynności językowej oraz pewności siebie

w posługiwaniu się językiem, inicjatywie komunikacyjnej oraz kontroli nad wypowiedzią, a także w kreatywnej zdolności przekazywania treści, własnych opinii i przemyśleń. Jak dowodzi autorka, dostosowanie materiałów dydaktycznych do wymienionych potrzeb pozytywnie wpływa na intersubiektywny proces budowania interakcji i wspólnego zrozumienia w relacjach międzykulturowych.

Tom, który oddajemy do rąk Czytelników, zawiera unikalną, wydaną po raz pierwszy w Polsce kompletną bibliografię publikacji Profesor Anny Duszak. W wykazie tym znajdują się wszystkie prace Autorki, które ukazały się drukiem od 1974 do 2017 roku. Nawiązując w swoim tytule do pomnikowej monografii Profesor Anny Duszak – *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa* (1998), niniejszy zbiór ukazuje się w 20. rocznicę publikacji tego dzieła.

Książka ta adresowana jest do szerokiego grona humanistów: lingwistów, filologów, kulturoznawców, socjologów, filozofów, a także nauczycieli, tłumaczy i studentów języków obcych oraz wszystkich zainteresowanych funkcjonowaniem tekstu i dyskursu w komunikacji międzykulturowej.

wrzesień 2018